

Samuel Smiles

GÖREVİMİZ BAŞARMAK

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

Görev Bilinci 7

İkinci Bölüm

Görev ve Davranış 25

Üçüncü Bölüm

Doğruluk ve Namusluluk 45

Dördüncü Bölüm

Satın Alınamayan İnsanlar 67

Beşinci Bölüm

Cesaret ve Tahammül 79

Altıncı Bölüm

Üstün Asker 93

Yedinci Bölüm

Kahramanlık 105

Sekizinci Bölüm

Sevgi 117

Dokuzuncu Bölüm

Hayır İşleri137

Onuncu Bölüm

Hayvanlara Şefkat 149

On Birinci Bölüm

Sorumluluk161

Sonsöz171

Bölüm 1

GÖREV BİLİNCİ

İnsan sadece kendisi için yaşamaz. Başkalarının iyiliği ve rahatı için de yaşar. Hayat, kimileri için zevklerle doluyken, kimileri için de işkenceden başka bir şey değildir. Ama zeki insanlar zevk ve şöhret amacıyla ömür tüketmez.

Görev, insanlara enerji veren güç, her fırsatta yapmaya çalıştıkları ümit dolu ve yararlı işlerden duydukları hazdır.

Hierocles, “her birimiz, birçok ortak noktaları bulunan dairelerle iç içeyizdir. İlk merkez noktası kendimizden başlar ve genişleyerek içine anne-baba, eş ve çocukları alır. İkinci dairede yakın çevre, diğerlerinde yurттаşlar vardır; sonuncular da ise tüm insanlık.” demektedir.

Hayatta bizleri sorumluluk duygusuyla yaratan Tanrı’ya ve insanlara karşı olan görevlerimizi yerine getirebilmemiz için Tanrı’nın bize sunduğu gücü ve yeteneklerimizi geliştirmek zorundayız.

O, bize her şeyi veren ve bununla da yetinmeyip mükemmel bir hayat sürmemiz için bize yol gösteren yüce varlıktır.

Görev alanı sonsuzdur. Hayatımızın her döneminde vardır. Zengin-yoksul, mutlu-mutsuz seçeneklerinden birini tercih etmemiz bize tanınmış bir hak değildir. O bizi her zaman ve her yerde kuşatan varlığımızın bir parçasıdır. Değeri ve riski ne olursa olsun görevi başarıyla tamamlamak en yüksek uygarlık düzeyinin ruhudur. Geçmiş çağlarda olduğu gibi

bugün de büyük işlerin başarılması için çaba gösterilmeli, iş ümitle bağlanmalı ve görev uğruna gerektiğinde ölüm bile göze alınmalıdır.

Bundan sekiz yüzyıl önce Pompei kentinin Vezüv Yanardağının küllerine gömüldüğü sırada nöbet yerinde ölen Romalı askerin öyküsünü tüm İtalyanlar bilirler. Herkes canını kurtarmak için kentten koşmaya çalışırken o nöbet yerindeydi. Görevine tam inanmıştı. Çünkü ona orayı korumak görevi verilmişti. Yanardağın püskürttüğü küllerden çıkan kükürtlü gazlardan boğulmuştu. Vücudu toprak oldu ama hatırası yüz-yıllar sonra bile yaşıyor. Başındaki miğferi, elindeki mızrağı ve zırhı hâlâ Napoli'deki Borbonico Müzesi'nde sergileniyor.

O, itaatli ve disiplinli bir askerdi. Kendisine verilen görevi hayatı pahasına yerine getirmişti. Anne-babaya itaat, öğretmene itaat, yöneticiye itaat, subaya itaat... doğru yolda olmak isteyen her insanın en ilkin öğrenmesi gereken şey itaattir. Çocukken öğretilen itaat bilinci, ileriki yaşlarda da hep aynı kalır, değişmez.

Görev en özlü hâliyle o kadar bağlayıcıdır ki insan görevi başındayken kendini bile düşünmez. Yapılacak görevini bilir ve bunu fedakârlık gibi bir düşünceye kapılmaksızın yerine getirir.

Görev, kendini adamaktır. Arslanla cesaretle döğüşen gladyatör, seyircilerin tezahüratıyla coşmuş, kendini ve alaçağı ödülü hiç aklından çıkarmamıştır. Pizzaro cesaretle doluydu ama o müthiş sıkıntılar içerisinde onu harekete geçiren şey cesareti değil Allah'a olan aşkıydı.

St. Augustine şunları söylüyor! “Büyük adam mı olmak istiyorsunuz? O hâlde işe aşağıdan başlayınız. İhtişamlı bir

bina mı yapmak istiyorsunuz? Önce temelin mütevazı olmasına dikkat ediniz. İnşaatınız yükseldikçe temel daha derine gömülmelidir. Sade bir tevazu güzelliğin tacıdır.”

En iyi görev, gösterişsiz yerine getirilen, hakkıyla ama iltifat beklenmeden yapılandır. Bu şekilde yapılan görevde asalet ve fedakârlık vardır. Yapılan iş reklam edilmeden, öne çıkarılmadan yapılmıştır. Böyle bir görev bilincinde daha büyük bir inanç, daha yüksek bir ahlâk duygusu yatar. Dikkatsiz, özensiz yapılan işler her zaman bizi yükümlülük altına sokar. İnsanlık artık bu yükümlülüğten kurtulmalıdır.

Görevimizi gereği gibi nasıl yerine getirebiliriz? Zorlukları nasıl aşabiliriz? Öncelikle insanın içinde sorumluluk duygusu olmalıdır. İnsanın önce kendisine ve ailesine karşı sorumlulukları vardır. Yöneticilerin çalışanlara, çalışanların yöneticilerine karşı sorumlulukları vardır. Topluma ve devlete karşı sorumluluklarımız olduğu gibi devletin de halka karşı sorumlulukları vardır.

Bu görevlerin çoğu özel alanla ilgilidir. Toplumsal hayatta yeterli olabiliriz ama özel hayatımızda kimsenin bilemediği bir özellik vardır: İç dünyamız. İç dünyamızı kimse yok edemez ancak insanın kendisi onu zenginleştirir veya sefaletle terk edebilir. Kendimizi ve çevremizdekileri daha iyi anlayabilir, daha saygın ve asil görebilsek, yapabileceklerimizin çoğunu yapmış oluruz.

İşte size bir Amerikalı yasama üyesinin görev bilincini gözler önüne seren bir örnek: Yaklaşık yüz yıl önce Amerika’da bir güneş tutulması meydana gelmiş ve halk kıyamet koptuğunu sanarak paniğe kapılmıştı. O sırada Connecticut Eyaleti’nin Yasama Meclisi toplantı hâlindeydi. Ortalığın gece gibi

karanlığa gömüldüğünü gören üyeler, toplantıya son vermek istediler. Bunun üzerine Stanford'dan gelen Davenport isimli yaşlı bir üye, dünyanın sonu bile gelse görevlerini yerine getirmeleri gerektiğini hatırlattı ve toplantıya mum ışığında devam edilmesini önerdi. Sorumluluk sahibi her insanın ilkesi, ne pahasına olursa olsun görevini sürdürmektir.

Bünyesi zayıf bir adam, zamanının çoğunu hayır işlerine ayırmıştı. Yoksul ve yardıma muhtaç insanlar, hastalar için koşuşturuyor, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordu. Dostlarına, işlerini ihmal ettiğini ve bir gün kendisinin de hastalık kapacağını söylüyorlardı. Verdiği cevap sorumluluk sahibi birinin vereceği türdendi:

“Ben ailem için olduğu kadar, topluma karşı olan sorumluluklarımı da yerine getirmem gerektiği inancıdayım. ”

Gerçek yardımsever insan, parasını değil, kendisini adayan insandır. Parasını bağışlayan insan gösterişten kaçınmamışsa zamanla unutulur ancak zamanını, gücünü ve gönlünü bağışlayan bir insan insanlığın sevgisini ve saygısını kazanır, unutulmaz.

Görevin ilkeleri var mıdır? Temeli nedir? Bu sorulara Jules Simons “Görev” adlı kitabında insanların öncelikle özgür olmaları gerektiğini söylüyor. İnsanlar topluma karşı görevlerini yerine getirmek ve kişiliklerini geliştirmek için özgür olmalıdırlar. Düşünce özgürlüğüne sahip oldukları gibi düşündüklerini ifade etme ve yerine getirmede de özgür olmalılar. Ancak özgür bir insan iyi ve kötü bir davranışta bulunabilir. Çoğunluğun zulumü, bir tek kişinin zulumünden daha kötüdür. Amerikalı Thoreau, “modern özgürlük, derebeylik dönemindeki köleliğin düşünce tutsaklığıyla yer değiştirmesinden başka bir şey değildir.” diyor.

Tüm insanlığın eşit olarak yararlandığı özgürlüğün geliş tarihi gecikmiştir.¹

Eski çağlarda “özgür” kabul edilen insanlar, kölelerin hizmetinden yararlanma hakkına sahip kimselerdi. O dönemlerde hem devlet düzeninde hem de ailelerde kölelik egemendi. Krallıklarda olduğu gibi cumhuriyet rejimlerinde de köleliğe rastlanmıştır. Cumhuriyetle idare edilen Roma'nın en büyük iktisatçısı Cato, yaşlı kölelerden kurtulmak için tedbirler alınmasını istemişti. Böylece onların Roma ekonomisine yük olma dertlerinden kurtulmuş olacaktı. Hasta ve yaşlı köleler Aesculapius Adası'na sürgüne gönderilerek ölüme terk edilmişlerdi. Roma İmparatorluğu'nda halk geçimini dilenerek sağlıyordu. İngiltere'de de köleliğin kaldırıldığı ve yoksulların manastır yardımlarıyla hayatta kalmalarına son verildiği dönemde yoksullarla ilgili bir yasa çıkarılmıştı. Bu yasa sadece geri alınan özgürlüklerinin karşılığıydı.

Özgürlükten daha önemli bir kavram vardır: Vicdan. Uygarlığın başladığı tarihten beri bu kavramın gücü bilinmektedir. MÖ. 300 yıllarında yaşamış olan Yunan Şairi Menandar vicdanı şöyle tanımlamıştı: “Göğsümüzün içinde bir Tanrı var; bu bizim vicdanımızdır” Menandar'a göre insanın sadece

1 Çalışmanın şerefli bir uğraş olmadığı düşüncesi, eski derebeylik döneminin ürünüdür. O dönemde tarlayı sürmek kölelerin, çapalamak ve hasat da köylülerin işiydi. Romalılar asaleti, “yalnızca ataları başkalarına hizmet etmemiş olanlar asildir,” şeklinde tarif etmişlerdi. Kuzey Amerika'ya egemen olan “köle kanının pis olduğu” düşüncesinin kaynağını işte bu Roma zihniyetinde aramak gerekir. Heine, Almanlara şöyle seslenmekteydi: “Sevgili Alman köylüleri; Amerika'ya gidin ve görün. Orada ne prenslere ne de asillere rastlayacaksınız. Orada köpek muamelesi gören milyonlarca Afrikalı siyah derili dışında bütün insanlar eşit haklara sahiptirler. Rengi tamamen değişmiş Afrikalı melezler bile zenci soyundan oldukları anlaşıldığından en büyük hakarete ve horlanmaya maruz kalmaktadırlar Kuşkusuz, sadece kişisel çıkarlarını düşünenlerin bu haksız hakaret ve davranışları karşısında üzüntü duyan ama elinden bir şey gelmeyen iyi kalpli insanlar da vardır. Yapılanlara karşı çıktıkları an kendilerini ölümün beklediğini bilmektedirler. Bu yönleriyle Amerikalılar, Avrupalılardan daha katı ve zalimdirler.”

kendisi için yaşamasına yaşamak denemezdi. “Kutsal bir davranışta bulunduğunuzda neşelenmelisiniz. Biliniz ki o davranışınızda Tanrı’nın payı vardır. Zengin bir gönül, her insanın sahip olmak istediği yüce bir şeydir.” diyordu.

Vicdan, ruhun bir içgüdüdür. O, içimizde yüksek kişiliğin, seviyesiz kişilikle; ruhun, bedensel isteklerle; iyinin, kötüyle mücadelesinde taraf olduğumuzda kendini hissettirir. Bu mücadele sadece mabetlerde değil bizzat hayatın içinde sürmektedir. Erkek ve kadın, iyiye tutkun olan herkes, buna ulaşma çabası içindedirler.

İşte din, bu deneyimden doğmuştur. Din, vicdan yasasını temsil eden yüce varlığa ulaşılmasında yol gösteren bir ilkeler bütünüdür. Conan Mozley’e göre bu, üzerine bütün dinlerin bina edildiği bir iç gözlemdir. İnsan kendi içindeki mücadeleyi gördükten sonra kendini tanır ve ancak o zaman Tanrı hakkında bilgi sahibi olabilir. Bunun etkisiyle insan doğru-yanlış; iyi-kötü ayrımının farkına varır ve seçim yapabilecek duruma gelir. Bu seçimi özgürce yaptığı için de sorumludur.

İnsanlar hangi inanışta olurlarsa olsunlar, hiç kimse davranışlarının gerekli ve kaçınılmaz olduğu kanısında değildir. İrademiz üzerinde baskı yapan hiçbir güç yoktur. Bir güce boyun eğmeye zorlanmadığımızı hepimiz biliyoruz. John Stuart Mill diyor ki: “Bir harekete karşı koyma gücüne sahip olduğumuzu kanıtlamak istersek, bunu yapabileceğimiz duygusunu taşıyoruz demektir. Aksini düşündüğümüz zaman gururumuz incinmiş, üstünlük arzumuz etkisiz hâle gelmiş olur.”

Yüksek düzeyde bir ruh özgürlüğünü yaşamamız için zihnimiz bilgiyle beslenmelidir. Zihin aydınlandıkça ve vicdan

gücünü gösterdikçe insanın sorumluluğu artar. İnsan “Yüce İrade”nin hükmüne boyun eğer ve davranışlarını ona göre düzenler. Bunu baskı altında değil üstelik, isteyerek ve seveerek yapar. İnsanı buna sevk eden yasa “Aşk Yasası”dır. İnsan, kendi özgür davranışlarını, “Yüce İrade”ye olan bağlılığıyla ve “O”nun amacına uygun olarak düzenlemiş olmasıyla “iyi” bir iş yaptığına ve “iyiliğin en yüce noktası”na ulaştığına kanidir.

Archdeacon Hare, “dinsiz insan kötü vasıflı bir mahluktur. Halbuki din tüm vasıfların üstündedir ve insanı üstün vasıflarla yüceltir,” derken; Thomas Lynch, “Theophilus Trinal” adlı kitabında, “İstikrar buluncaya kadar serbest değiliz. Meşe ağacının meydana gelebilmesi için tohumu toprağa gömmelidir. Sadık insan, Tanrı’ya kök salmış insandır. Tanrı’ya karşı olan bağlılığımızı davranışlarımız ortaya koyar.” demektedir. Kutsal kitaplarda da “Tanrı’nın bulunduğu yerde özgürlük vardır.” denilmektedir.

Cowper şöyle diyor: “Gerçeğin serbest kıldığı insan, özgür insandır. Ondan başka herkes tutsaktır.”

“İlahi Yasa”nın bilinmediği yerde insanlar davranışlarını isteklerine, ihtiraslarına, kişisel çıkarlarına göre belirlerler. Olumsuz yönelimlere sapan insan yanlış yolda olduğunu vicdanının baskısıyla anlar. Davranışlarının kasıtlı ve günah olduğunu bilir ama iradesi zayıfladığından direnç gösteremez.

Ama vicdan ölümsüzdür. Onu bir mezara gömemeyiz. Ayaklar altına alabiliriz ama onu yok edemeyiz. İşlenen her günahın ve suçun kaydedilmesiyle görevli bir melek vardır ve günü geldiğinde tüm yaptıklarımızdan sorumlu tutulacağız, işte vicdan, içimizdeki pusulamızdır. Zor günde zorda kalmamız için sürekli bizi uyarmaktadır.

Vicdan sürekli vardır ve evrenseldir. İnsan karakterinin vazgeçilmez unsurudur. Her insan kendini geliştirmek, doğru yaşama yolunu bulmak ve bu yolda başarılı olmak için çaba göstermek zorundadır. Kendi benliğini yapacak iradeye ve güce sahiptir. Ne başkalarının taklitçisi, ne kötü kişiliklerin bir kopyası, ne de var olan geleneklerin tutsağıdır. Gerçek insanlık önce kendi arzularını kontrol etmekle mümkün olur. Bu kontrol ve hesaplama da ancak vicdan sayesinde olur. Bir insanı üstün kılan, onu kendi arzu ve ihtiraslarından kurtaran sadece vicdandır. Vicdan, kişiyi hayatta olması gerekenlere yönelir. Hayattan zevk almanın gerçek kaynağı görev bilincidir. Çalışma ve üretmeden zevk alan insanın başarı her zaman yanındadır. Zevk, severek yapılan her doğru işin baştaçı olur. Vicdan insanlara, kendilerini mutlu edecek ve başarıya götürecektikleri şeyleri yapmayı, üzüntü ve kahır verici şeylerden uzak durmayı telkin eder.

Vicdan sahibi olmayan biri sadece zevkini düşünür. Neden çok hoşlanıyorsa onu yapar, bu bir şehvet düşkünlüğü hatta bir entellektüelin duyduğu zevk olsa bile. Dünyaya içgüdü ve isteklerimizin peşinde sürüklenmek, yalnızca doyuma ulaşmak için gelmedik. Bütün doğa bu türden bir hayat tarzının aleyhindedir. Aklımızın, içgüdülerimizin olumsuz eğilimlerine boyun eğmesine müsaade etmemeliyiz. İnsanların çıkar-dıkları yasaların neden olduğu olumsuz ve üzücü sonuçları değiştirmek ancak fedakârlık, feragat ve iç hesaplama ile mümkün olur.

Bu şekilde gelmiş olan bir nesil, insanın doğasında varolan ihtirası kontrol altına almak için muhtaç olduğu vicdanın kapsamlı etkisi olmaksızın mutlak bir anarşinin pençesine düşer. Bunun sonuçlarını, Almanya ve Rusya'da nihilistlerin

çalgınca isyanlarında ve Pariste’ki komünistlerin neden oldukları yangın ve yıkımlarda gördük. Toplumda hayat bulan bu tür anlayış ve davranış biçimleri, insanları, toplumu ve topyekün bir ülkeyi ahlâkî çöküntü ve yozlaşmaya götürmekten başka şeye yaramaz.

O hâlde yapılacak ilk şey görev bilincini kuşanmaktır. Atalarımızın görevi hak elde etmek olmuştur. Bu neslin yapacağı iş de görev duygusunu/bilincini kazanmak ve sürdürmek olmalıdır. İnsan aynı zamanda faziletin ihtişamı olan adaletten de ayrılmamalıdır. İyilik de adalete yoldaş olmalıdır. Dinî kitaplarda her zaman gördüğümüz ve tüm ahlâk kitaplarında olması gereken bir vecize vardır: “Başkaları sana nasıl davranıyorsa sen de onlara öyle davran.”

Wilhelm Humboldt şöyle diyor: “Hayatta mutluluk arzusu duymadığımız zaman, bütün benliğimizi görevimize verecek olursak, mutluluk kendiliğinden bizi kuşatacaktır. Hatta üzüntü, kaygı ve yoksunluk içinde geçen hayatın içinden fışkırp bizi saracaktır.”

Goethe, “Sizi bekleyen günlük işlerinizi yaparken görev anlayışınız nedir?” diye sormaktadır. Yine, “Kendimizi yönetmemizi öğreten en iyi yönetim tarzı hangisidir?” sorusunu yöneltmektedir Goethe.

Plutarch, İmparator Trajan’a, “Kendi idareniz içinizde başlasın ve bu idarenin temelini kendi ihtiraslarınıza olan hakiyetiniz oluştursun.” demiştir.

Hooker’in bir sözü vardır: “Öyle bir zaman gelecektir ki şefkatle söylenen üç kelime, aklın başkalarını hâkir gören sevimsizliğiyle yazılmış üç bin cilt kitaptan çok daha büyük ve kutsal bir anlam taşımış olacaktır.”

İnsan, bencil amaçlarla değil; görev, şefkat ve aşk duygusuyla yapılan davranışlara önem vermelidir. Bunlar para için yapılanlardan binlerce kez daha iyidir. İlki kahramanlık ve fedakârlık duygusu aşılır; para ise unutulur. Satın alınabilen görevin değeri çok azdır. Dr. Arnold, “Asil ruhların bağlılığını tüm servetlerin, şerefın, hatta sağlığın üstünde tutarım. Çünkü iyi, âlicenap ve gerçek bir insan kişiliğinde bütün bu vasıfları toplamış demektir.” diyor.

Şurası bir gerçektir ki, insan bir görev üstlenmedikçe hayatın değerini tam olarak anlayamaz.

Maddenin gücüne inanmamız istenmektedir. Sadece gördüğümüz ve dokunduğumuz şeylere inanıyoruz. Madde nasıl bize hayatın sırlarını anlamamıza yardımcı olabilir? İrade gücü, sezgi ve zihinsel faaliyet hakkında kesin bilgidен yoksunuz. Sadece var olduklarını biliyoruz ama anlamıyoruz.

Sidney Smith, Holland House’da verilen bir akşam yemeğinde, kendisinin materyalist olduğunu ilan eden biriyle tanışmış ve hemen karşılık vererek önlerindeki pasta için “Bu çok iyi bir pasta.” demişti. Karşısındaki materyalist de bu görüşe katılmış ve “Evet efendim, çok nefis.” diye cevap vermişti. Smith o her zamanki mat edici ifadesiyle, “Yeri gelmişken sorabilir miyim: Acaba bunu yapan bir pastacı olabileceğine inanıyor musunuz?” diyerek taşı gediğine koymuştu.

Anlamını bilemediğimiz birçok şeye inanmamız gerekir. Hayatın kendisi gibi madde ve bileşimleri de büyük birer sırdırlar aslında. Kendi yörüngelerinde başdöndürücü bir hızla hareket eden şu gezegenlere, güneşin etrafındaki yörünge-sinden hiç şaşmayan yaşadığımız dünyaya bir bakın. Sistemleri hakkında ne biliyoruz? Bunların hareket etmekte olduğundan başka ne bilimiz var ki?